

ZAPISNIK
sa 37. sednice Odbora za rodnu ravnopravnost Skupštine Crne Gore,
održane 17. novembra 2014. godine

Šednica je počela u 11 sati.

Šednici je predšedavala Nada Drobnjak, predšednica Odbora.

Šednici su prisustvovali članovi/ice Odbora: mr Branka Tanasijević, Nikola Gegaj, Žana Filipović, dr Ljiljana Đurašković, doc. dr Branka Bošnjak i dr Radosav Nišavić.

Saglasno članu 56 Poslovnika Skupštine, odsustvo sa šednice najavile su Ljerka Dragičević i prof. dr Jelisava Kalezić.

Po pozivu, šednici su prisustvovala: predstavnice Udruženja mladih sa hendikepom Crne Gore Marina Vujačić i Sandra Nedović, predstavnice Saveza udruženja paraplegičara Crne Gore Nataša Borović i Marija Šćepanović.

Prije prelaska na utvrđivanje dnevnog reda, Odbor je bez primjedbi usvojio zapisnik sa 35. šednice Odbora.

Za šednicu je, jednoglasno, utvrđen sljedeći

DNEVNI RED:

POLOŽAJ ŽENA SA INVALIDITETOM

Predstavnica Udruženja mladih sa hendikepom Marina Vujačić izrazila je zadovoljstvo da na šednici Odbora za rodnu ravnopravnost može da govori o položaju žena sa invaliditetom, jer se o ovoj temi još uvijek malo zna u Crnoj Gori. Tokom diskusije naglasila je da osobe sa invaliditetom, a naročito žene, zbog izrazito tradicionalnog crnogorskog društva suočavaju se sa raznim barijerama i diskriminacijom na svim poljima i da je zato važno da žene sa invaliditetom razviju osjećaj samosvijesti i samovrjednovanja i na taj način promijene percepciju koju ukupna društvena javnost ima o njima.

Predstavnica Saveza udruženja paraplegičara Crne Gore Nataša Borović ukazala je na činjenicu da su žene sa invaliditetom uglavnom zastupljene u nevladinom sektoru, i to u segmentu organizacija osoba sa invaliditetom. Unaprjeđenju njihovog položaja najviše će doprinijeti zastupljenost u svim segmentima društva, jer radeći i živeći u integrisanoj sredini mogu neposredno uticati na podizanje svijesti javnosti. Kako je saopštila, na svima nama leži odgovornost da mijenjamo predrasude i sliku prema kojoj su samo neka zanimanja i neki poslovi „rezervirani“ odnosno tipični za osobe sa invaliditetom, jer uz promjene u radnoj i životnoj sredini i odgovarajuću podršku osobe sa invaliditetom mogu postizati dobre radne rezultate i uspjeh. Takođe, ukazala je na problem ekonomske nesamostalnosti žena, sa kojim se suočavaju i žene sa invaliditetom, jer ta nesamostalnost pokreće i sve druge probleme. Nakon uvodnog obraćanja Nataša Borović predstavila je rezultate istraživanja na temu „Osobe s invaliditetom i roditeljstvo“. Naglasila je da je tema roditeljstva i uopšte tema seksualnog reproduktivnog zdravlja još uvijek u Crnoj Gori tabu tema, naročito kada su u pitanju osobe sa invaliditetom, o čemu svjedoči i činjenica da je veoma malo istraživanja kako kod nas tako i regionu, što je jedan od pokazatelja da je to kompleksna i provokativna tema, kojoj se treba posvetiti u narednom periodu. Za potrebe ovog istraživanja konstruisana su tri različita polustrukturirana upitnika: jedan namijenjen ženama sa tjelesnim invaliditetom, drugi muškarcima sa tjelesnim invaliditetom i treći za osobe bez invaliditeta. Opšti dio upitnika je bio identičan i odnosio se na podatke o starosti, obrazovnom i socijalnom statusu, dok su na određeni broj pitanja odgovarali samo ispitanici koji su ostvarili roditeljstvo i oni koji se nijesu ostvarili kao roditelji. Završni dio odnosio se na stavove o roditeljstvu, procjenu izazova i potreba osoba sa tjelesnim invaliditetom. Podaci prikupljeni upitnicima razvrstani su u dvije kategorije: podaci iz pitanja zatvorenog tipa i oni dobijeni pitanjima otvorenog tipa. U obradi

podataka korišćene su dvije metode: kvantitativna (poređenje frekvencije odgovora sa ukupnim brojem ispitanika) i kvalitativna, metodom otvorenog kodiranja i reprezentacijske analize odgovora.

U skladu sa ciljem ovog istraživanja da se dobije opšta slika o ostvarenosti i iskustvu osoba sa tjelesnim invaliditetom u roditeljskoj ulozi, kao i o razlozima zbog kojih nijesu ostvarili želju za roditeljstvom, postavljena su pitanja: da li se osobe sa invaliditetom teže odlučuju na roditeljstvo nego ostale osobe; da li oni biraju partnera bez invaliditeta da bi ostvarili svoju roditeljsku ulogu; da li je ženama sa tjelesnim invaliditetom teže da se ostvare u roditeljskoj ulozi nego muškarcima sa tjelesnim invaliditetom; šta su prepreke osobama sa invaliditetom da se ostvare u roditeljskoj ulozi; koju vrstu podrške su imali roditelji sa invaliditetom; kakvi su stavovi sredine kada je u pitanju roditeljstvo osoba sa invaliditetom; sa kakvim izazovima se susrijeću osobe sa invaliditetom koje su postale roditelji i šta bi, prema mišljenju osoba sa invaliditetom, trebalo da se promijeni kako bi se lakše odlučivale na roditeljstvo. U publikaciji su prikazani i podaci o porodičnom statusu sve tri grupe ispitanika. U ukupnom uzorku rezultat je sljedeći: 24 (34,78%) majke sa invaliditetom, 31 (41,33%) otac sa invaliditetom i 32 (40%) osobe bez invaliditeta koje su roditelji. Osobe sa invaliditetom imaju ukupno 96 dece. U grupi žena, četiri partnera su osobe sa invaliditetom, dok su u grupi muškaraca samo dva takva slučaja. Radi se o osobama sa drugom vrstom invaliditeta. U četiri slučaja (1 žena, 3 muškarca) osobe sa invaliditetom ostvarile su se kao roditelji prije sticanja invaliditeta, jedna žena je stekla invaliditet nakon rođenja prvog djeteta i, kao osoba sa invaliditetom, rodila drugo dijete. Četvoro dece je začeto vještačkom oplodnjom.

Prepreke u ostvarivanju roditeljstva osoba sa invaliditetom pretežno su vezane za njihov ukupan društveni položaj koji im ne obezbjeđuje materijalnu sigurnost, društvenu podršku i samostalnost. Rezultati istraživanja pokazuju da postoje značajne razlike u mogućnosti ostvarivanja roditeljstva žena i muškaraca sa invaliditetom. Procijenjeno je da se žene zbog toga što im je dodijeljena primarna uloga u brizi i podizanju djeteta, teže odlučuju na roditeljstvo. Pored toga, oba pola su većinom procijenila da sredina više osuđuje i manje podržava žene u ostvarivanju materinstva, nego muškarce.

Izazovi sa kojima se suočavaju roditelji sa invaliditetom većinom su vezani za fizičke prepreke koje ih onemogućavaju da u potpunosti učestvuju u svim aktivnostima vezanim za brigu o djetetu, a slijede ih finansijska ograničenja. Odgovori majki i očeva s invaliditetom ukazuju na pozitivan doživljaj svoje roditeljske uloge i zadovoljstvo zbog njenog ostvarenja. U najvećem broju slučajeva podršku su imali od bliskih ljudi iz svog okruženja. Samo jedna ispitanica navela je da je imala podršku zdravstvenih ustanova, a druga je navela podršku ustanova socijalnog staranja. Šira društvena podrška roditeljima s invaliditetom izostaje. Upravo zbog toga osobe s invaliditetom teže da izaberu partnera bez invaliditeta, kako bi obezbijedile najneposredniju pomoć i sigurnost oko brige za dijete. Zabrinjava činjenica da izostaje podrška institucija, i to onih koje bi zbog oblasti koje pokrivaju trebalo da majkama i očevima s invaliditetom pruže neophodnu podršku. Uz pomoć države, problemi roditelja sa invaliditetom dobijaju veću pažnju, postaju vidljiviji u širim društvenim krugovima, a to samo može unaprijediti njihov položaj i omogućiti im da lakše ostvaruju svoja prava.

Odgovori vezani za izazove opominju da i dalje postoji veliki broj objekata u kojima se nalaze važne javne ustanove, a koje nijesu prilagođene osobama sa invaliditetom.

Konkretni prijedlozi za društvene promjene koje bi doprinijele da osobe s invaliditetom lakše ostvare svoje pravo na roditeljstvo homogeni su kod sve tri grupe ispitanika. Prijedlozi ispitanika mogu se svrstati u dvije grupe, a to su: *podrška društva osobama sa tjelesnim invaliditetom*, koja podrazumijeva izmjenu zakonske regulative, bolju finansijsku podršku, rješavanje stambenog pitanja, zapošljavanje, otklanjanje fizičkih barijera i formiranje servisa podrške roditeljima sa invaliditetom; *informisanje i edukacija stanovništva i osoba sa invaliditetom*, što podrazumijeva medijsku promociju ove

i sličnih tema vezanih za osobe sa invaliditetom, edukaciju putem seminara za osobe sa invaliditetom, te organizovanje savjetovališta za osobe sa invaliditetom sa stručnim licima različitih profila.

Tokom rasprave članovi/ice Odbora imali su priliku da upoznaju harabrost i upornost predstavnica Udruženja mladih sa hendikepom i Saveza udruženja paraplegičara Crne Gore učesnica ove sednice i kroz njihove lične životne priče. Komentarisani su podaci iz istraživanja - da žene sa težim tjelesnim invaliditetom (od 80 do 100%) uglavnom žive izolovano i nerado govore o sebi, svojim potrebama i razmišljanjima; da je najveći broj ispitanica nezaposlen iako je prosječna starost ovih žena 39 godina i razmijenjena mišljenja po pitanju šta treba promijeniti kako bi se žene sa invaliditetom lakše odlučivale na roditeljstvo.

Konstatovano je da u Crnoj Gori postoji samo jedna ginekološka ambulanta pristupačna ženama sa invaliditetom, da treba obezbijediti nove vidove podrške, kao što su servisi personalne asistencije, da treba osnažiti osobe sa invaliditetom za samostalan život i za samostalno donošenje odluka. Takođe, konstatovano je i da još uvijek postoji nerazumijevanje sredine i nizak nivo svijesti o osobama sa invaliditetom, te da je potrebno otkloniti predrasude i raditi na poboljšanju ekonomskih, obrazovnih i uslova socijalne zaštite kako bi žene s invaliditetom mogle da ostvare svoja elementarna ljudska prava i samostalnost.

Nakon rasprave Odbor je dao podršku ženama sa invaliditetom u njihovom zalaganju za prevazilaženje prepreka i problema sa kojima se suočavaju.

Šednica je završena u 13 sati.

SEKRETARKA ODBORA
Snežana Grupković, s.r.

PREDŠEDNICA ODBORA
Nada Drobnjak, s.r.